

Στάθης Παπαλιάκος

«Κάνε άλμα πιο γρήγορο από τη φθορά»,

Οδυσσέας Ελύτης, «Μαρία Νεφέλη»

Η φθορά ήταν στο επίκεντρο της κριτικής και της αυτοκριτικής των σχηματισμών της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς το προηγούμενο διάστημα. Η πραγματικότητα είναι πως τόσο το κίνημα όσο και οι πολιτικοί σχηματισμοί που εκφράζουν ρηξιακές, με το καπιταλιστικό σύστημα, τάσεις, βρίσκονται εδώ και καιρό σε κατάσταση φθοράς που ως τώρα εκφραζόταν είτε ως «αμήχανη ακινησία» είτε είχε την μορφή των «μηχανικών κινήσεων». Στη νέα κατάσταση που διαμορφώνεται, απαιτείται νέα συζήτηση, σε νέα βάση.

Πολλές φορές η δημόσια συζήτηση- αρθρογραφία λαμβάνει υπόψη της τις βιβλιογραφικές αναφορές στους κλασικούς ή/και λιγότερο κλασικούς του Μαρξισμού. Ειδικότερα, το διάστημα 2010-2015 συνηθιζόταν η επίκληση του κλασικού ορισμού του Λένιν για την επαναστατική κατάσταση.

Μας αρκεί στο σήμερα (ή ακόμα και τότε) ο κλασικός-συμβατικός ορισμός του μαρξισμού λενινισμού της επαναστατικής κατάστασης; Αυτός ορίζεται ως ο συνδυασμός της (αναπόφευκτης) καπιταλιστικής κρίσης με τον βαθμό οργάνωσης της εργατικής τάξης και την αποτελεσματικότητα των στρατηγικών και τακτικών που θα την φέρουν τις κρίσιμες στιγμές στο προσκήνιο.

Λαμβάνει αυτός ο ορισμός υπόψη του τον σημερινό ρόλο του κράτους (εθνικού και πανεθνικού) με το δεδομένα ανώτερο, πολιτικά και ιδεολογικά, φορτίο του; Λαμβάνει υπόψη του τις τομές που συντελούνται στο υποκείμενο αναφορικά με το θεσμό της οικογένειας, τις σύγχρονες ανάγκες και επιθυμίες και το ζήτημα των έμφυλων ταυτοτήτων; Μπορεί μια σύγχρονη προσέγγιση επαναθεμελίωσης να λάβει υπόψη της την σύνθετη πολυπολιτισμική κοινωνία ως δεδομένη και όχι ως απόρροια των οικονομικών σχέσεων (όσο και αν διαμορφώθηκε ως τέτοια);

Μας αρκεί μια μαρξιστική ανάλυση της συγκεκριμένης κατάστασης που αδυνατεί να αντιληφθεί της αλλαγές που επιφέρει η τεχνολογική καινοτομία τόσο στη βάση όσο και στο εποικοδόμημα; Μας αναλογεί μια μαρξιστική ανάλυση που αδυνατεί να αντιληφθεί την τεχνολογία όχι μόνο ως σκοπό αλλά και ως το μέσο του καταναλωτισμού και την τοποθετεί στη σφαίρα του γενικού καλού ή αντίστροφα του κακού για την ανθρωπότητα;

Η απάντησή μας πρέπει να είναι, με ευθύτητα και χωρίς περιστροφές, ότι μας αντιστοιχεί σήμερα ένας σύγχρονος μαρξισμός που θα συγκρουστεί με τις τεχνολογικά προσδιορισμένες ουτοπίες του τέλους της υλικής στέρησης και ενός κόσμου ανέσεων, καθώς αυτό ακριβώς το αφήγημα αποτελεί τάση του σύγχρονου ολοκληρωτικού καπιταλισμού. Τα ερωτήματα που θα βρεθούν το επόμενο διάστημα μπροστά μας θα είναι συνεχή.

Μπορεί να υπάρξει επανάσταση όσο ο καπιταλισμός θα βρίσκει δρόμους διανομής των τεχνολογικών αγαθών ακόμα και στους πιο καταπιεσμένους, δημιουργώντας τους ταυτόχρονα νέες πιο εθιστικές καταναλωτικές επιθυμίες; Μπορεί να υπάρξει σύγχρονη μαρξιστική θεωρία που να εμπνεύσει τις μάζες

αλλά και να καθοδηγήσει τις πρωτοπορίες ώστε να ξεφύγουν από το κράτος της απλουστευτικής τεχνολογικής σκέψης που αξιολογεί όλες τις σχέσεις και τους σκοπούς (ακόμα και των σχηματισμών-μετώπων της αριστεράς) με εργαλειακά κριτήρια - του κατά πόσο εκπληρώνουν τους σκοπούς ή τις επιθυμίες τους;

Οφείλουμε να αντιληφθούμε πως τις αμέσως επόμενες δεκαετίες ο κόσμος θα αλλάξει ραγδαία. Θα ζήσουμε την «ολοκληρωτικά διευθυνόμενη» κοινωνία, στην οποία η τεχνολογία θα παίξει τον καταλυτικότερο ρόλο, αφού θα έχει ως σκοπό την ενοποίηση της παραγωγής με την κατανάλωση και ταυτόχρονα την ενοποίηση της πολιτικής σκέψης με την κυρίαρχη πολιτική εξουσία.

Παράλληλα, οι τεχνολογικές καινοτομίες στην σφαίρα της παραγωγής θα επιφέρουν τεράστιους εκτοπισμούς εργατικού δυναμικού, κυρίως των υψηλόμισθων στρωμάτων της μισθωτής διανοήσης, οι οποίοι διαμορφώθηκαν από τις εκπαιδευτικές τομές των προηγούμενων 20 ετών. Είναι κρίσιμο αυτός ο όγκος να μην αποδεχθεί την ένταξή του σε κατώτερους παραγωγικούς τομείς και αντίστοιχα μισθολογικές κλίμακες, καθώς αυτή η εξέλιξη σε συνδυασμό με την αποδοχή ενός παγκόσμιου κατώτατου μισθού θα δημιουργήσει μια εφιαλτική νίκη του κεφαλαίου και τους αναγκαίους όρους ύπαρξής του στη νέα εποχή.

Η αναγκαία αυτή μάχη είναι κρίσιμο να πάρει ταξικά χαρακτηριστικά. Δεν είναι δεδομένο ότι θα διαμορφωθεί μια τάξη με την ιστορική της έννοια, εάν οι αγώνες της δεν καταφέρουν να προκαλέσουν συγκεκριμένη ρήξη και να εκφράσουν μια σημαντική αλλαγή της διαμόρφωσης της διαδικασίας κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες-στα πλαίσια της 4ης τεχνολογικής επανάστασης, ωστόσο σηκώνει πολλή συζήτηση ο ορισμός και ο διαχωρισμός ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες και τις αναπτυγμένες χώρες- την αμέσως επόμενη δεκαετία. Αυτή θα είναι η μάχη της γενιάς μας. Σε αυτή τη μάχη, μας αναλογεί μια εκ νέου περιγραφή του υποκειμένου.

Σε αυτή την συζήτηση, δεν θα πρέπει να πέσουμε στο λάθος της εργατίστικης ιδεολογίας, θεωρώντας πως το επαναστατικό υποκείμενο αποτελείται από τον κλασικό «βιομηχανικό» εργάτη (όχι μόνο λόγω του ότι αυτός τείνει να εκλείψει αλλά και με την έννοια των σύγχρονων εκφάνσεων που αυτός παίρνει) και να αφήσουμε την μισθωτή διανοήση και τους υπαλλήλους να θεωρούνται δυνάμει σύμμαχοι της αστικής τάξης.

Όμως απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση του σύγχρονου υποκειμένου είναι η ανάλυση των αλλαγών της φύσης της εργασίας που θα έρθουν το επόμενο διάστημα. Στο προηγούμενο στάδιο ανάπτυξης του καπιταλισμού η ουσία του φορντισμού ήταν τόσο η πολιτισμική όσο και η οικονομική ενσωμάτωση της εργατικής τάξης με την ταυτόχρονη εξασφάλιση της ραγδαίας επέκτασης του κεφαλαίου σε όλους τους τομείς της οικονομίας.

Αντίστοιχα σήμερα η οικονομική ενσωμάτωση μεταλλάσσεται, γίνεται πιο ευέλικτη για τα μεσαία στρώματα όπου αυτή επιτυγχάνεται με διάφορους τρόπους, παραμένει περίπου ίδια για τα πολύ υψηλόμισθα στελέχη και πετάει στο περιθώριο την απλή ή/και καθόλου εξειδίκευση. Η πολιτισμική ενσωμάτωση περνά σχεδόν πλήρως στην ψηφιακή σφαίρα, όπου τα πρότυπα ναί μεν παραμένουν ίδια όμως ο βαθμός προσέγγισής τους αλλάζει ραγδαία μέσω της δημιουργίας ηλεκτρονικών επιθυμιών και επιτευγμάτων.

Όμως, η τεχνολογία από μόνη της δεν παράγει υπεραξία ή κέρδος. Ο κεντρικός πρωταγωνιστής στη νέα πραγματικότητα δεν θα είναι ένα απλό γρανάζι στην γραμμή παραγωγής αλλά, θα βρίσκεται στο κέντρο της παραγωγικής διαδικασίας. Χωρίς την ανθρώπινη σκέψη και σχεδιασμό κανένα αυτοματοποιημένο εργοστάσιο δεν θα παράγει προϊόντα. Η στρατηγική πίσω από τους αλγορίθμους του online marketing και της διαφήμισης θα καθορίζεται από τον ανθρώπινο παράγοντα. Σε αυτή τη βάση, η δυνατότητα για την ανάπτυξη εργατικού κινήματος και ταξικής πάλης θα είναι πάντα παρούσα.

Η ταξική πάλη στη νέα εποχή θα πρέπει να αντιμετωπιστεί σαν ένα μη περατό παίγνιο όπως το ορίζει ο Μπενσαΐντ. Στην ευρύτερη συζήτηση εν μέσω των τελευταίων εκλογών, σχεδόν όλες οι ανακοινώσεις, κομμάτων, οργανώσεων, ομάδων κτλ. διακρίνονταν από την περατότητα της ήττας. Οι περισσότερες οργανώσεις του εξωκοινοβουλίου παρενέβαιναν στις εκλογές έχοντας αποδεχτεί την ήττα και περιμένοντας της επόμενη μέρα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι και η πλευρά που έκανε λόγο για μαχητική εργατική αντιπολίτευση αλλά και αυτή που έκανε λόγο για μια κοινοβουλευτική αντιπροσώπευση τού – ιστορικού αλλά ξεπερασμένου πλέον- «ΟΧΙ» του δημοψηφίσματος, εγκλώβισαν την απεύθυνσή τους σε πολύ στενά ακροατήρια (που σε κάποιες περιπτώσεις ήταν συγκοινωνούντα δοχεία) φοβούμενες συντριπτικές ήττες (που ήρθαν ούτως ή άλλως στην δεύτερη περίπτωση), σχεδόν αρνούμενες και οι δύο -για διαφορετικούς λόγους η καθεμιά- την δυνατότητα της πάλης.

Η πρώτη μετεκλογική διαδήλωση της πρωτοβουλίας πρωτοβάθμιων σωματείων στις 11/7/2019 στο Υπουργείο Εργασίας, για τον θάνατο της Αρμένισσας μετανάστριας Γκαϊανέ Κασαρτζιάν στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο της Νίκαιας, ήταν μια εικόνα που κατάφερε να δημιουργήσει τον χρόνο σε ένα κλίμα ήττας. Ίσως ήταν από αυτές τις στιγμές (μαζί με τις αναμενόμενες κινητοποιήσεις της ΔΕΘ) που συνιστούν, ένα νέο ξεκίνημα προς το μέλλον. Σε αυτό το μέλλον πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι θα υπάρχουν περατά παίγνια σε ένα μη περατό -ευρύτερο- παιχνίδι. Το τελευταίο, είναι δίχως αρχή, χωρίς όρια, μακριά από διαιτητές και απαιτεί από τους επαναστάτες διαρκή αγώνα, όχι για την τελική νίκη αλλά για την αλλαγή των δυνατοτήτων του σήμερα.

Στις νέες συνθήκες πάλης θα πρέπει να πάμε αποφασισμένοι και με επιμονή στη μεθοδολογία. Στις θεωρητικές παρακαταθήκες και αναφορές των σχηματισμών της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς (που παίζουν έναν σημαντικότατο αόρατο ρόλο) υπήρχε πάντα η σύγκρουση προτεραιοτήτων. Μια μερίδα έδινε μεγάλη σημασία στο ζήτημα των σχέσεων κυριαρχίας (επηρεασμένη από την διάκριση του Πουλαντζά ανάμεσα στον τρόπο παραγωγής και την κοινωνική συγκρότηση) ενώ μια άλλη επέμενε στην ιεράρχηση των σχέσεων εκμετάλλευσης. Δεν είναι ο χώρος για να αναπτύξω το γιατί η δεύτερη άποψη οδηγεί με ικανότερο τρόπο στο ξέσπασμα αντιστάσεων και δημιουργίας συνθηκών επαναστατικής δράσης, όμως πρέπει αυτή η συζήτηση να γίνει ευρύτερα. Χωρίς την κατάληξή της, οι συζητήσεις για ευρύτερες συμμαχίες ανατροπής θα μοιάζουν κενό γράμμα για τις κομμουνιστικές δυνάμεις.

Επίσης η συζήτηση για το αύριο θα πρέπει να περιλαμβάνει την πλευρά της ικανότητας της εργατικής τάξης να πάρει τον έλεγχο των μέσων παραγωγής και του τι θα σημαίνει αυτό σε συνθήκες μαζικής αυτοματοποίησής της. Στη νέα περίοδο, επίσης θα πρέπει να ορίσουμε τη νέα σχέση της επιστημονικής κυριαρχίας επί της φύσης. Να αποτινάξουμε την αστικού τύπου ηγεμονική ιδεολογία για την απόλυτη κυριαρχία επί της φύσης. Να ξαναπιάσουμε τον Μαρξ που έγραφε ότι ο τρόπος που παράγουμε τα μέσα συντήρησής μας εξαρτάται πάνω απ όλα από τα υπαρκτά μέσα συντήρησης που βρίσκουμε και πρέπει να αναπαράγουμε. Η παραγωγή θα πρέπει να υπάρχει, αλλά θα πρέπει να οριοθετείται από το φυσικό πλαίσιο (διαθεσιμότητα πόσιμου νερού, κλιματικές συνθήκες, γονιμότητα του εδάφους κ.α). Η ριζοσπαστική οικολογία πρέπει να επαναπροσδιοριστεί, να μπει μπροστά στους αγώνες του αύριο. Να διαχωριστεί από τον φιλελεύθερο περιβαλλοντισμό που προϋποθέτει την κερδοφορία του κεφαλαίου.

Οφείλουμε να κατανοήσουμε ότι ο μελλοντικός κοινωνικός μετασχηματισμός θα προωθηθεί από την αντίθεση ανάμεσα στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων (που θα καταστρέφει το περιβάλλον, θα επιβάλλει νέες δεξιότητες στους εργαζομένους και θα παράγει συγκεκριμένες γνώσεις) και των παραγωγικών σχέσεων ιδιοκτησίας- ελέγχου (που θα δοκιμάζονται από την πρόοδο της τεχνολογίας). Αλλά και από την πολύ σημαντική δευτερεύουσα αντίθεση της αναπαραγωγής των συνθηκών παραγωγής, μέσω της κατάκτησης της φύσης. Το κεφάλαιο δεν θα νοιαστεί για την αναπλήρωση των οικολογικών εγκλημάτων του. Το κίνημα όμως θα πρέπει να απαιτεί την αναπλήρωση των φυσικών πόρων, να ανακυκλώνονται ή να καταστρέφονται αποτελεσματικά τα απόβλητα κ.α.

Παράλληλα στην συζήτηση του αύριο θα πρέπει να λάβουμε πιο σοβαρά από ποτέ την μάχη των δικαιωμάτων και πιο συγκεκριμένα των ταυτοτήτων. Αυτή η συζήτηση θα πρέπει να βαθύνει ,ξεκινώντας ακόμα και από την βάση της φιλοσοφίας. Με αυτή την έννοια, πρέπει σαν βάση να αποδεχτούμε την εναντίωση στην θέση του Φουκώ ότι η «εξουσία μπορεί να βρίσκεται παντού, αλλά είναι πιο έκδηλη στο σώμα» διότι πρώτα και κύρια τους αγώνες των ταυτοτήτων θα πρέπει να τους δίνουμε από την σκοπιά της διατήρησης των ταξικών διαφορών εντός των βιολογικών ταυτοτήτων. Να βάζουμε μπροστά τα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά να μην αποκηρύσσουμε τον ταξικό σχηματισμό και την ταξική πάλη που τα επικαθορίζει.

Πρέπει να αναγνωριστεί από όλους ότι τα ζητήματα που συνδέονται με την σεξουαλική και φυλετική ελευθερία μπορούν να προκαλέσουν σχίσματα και έντονα κοινωνικά κινήματα. Σε αυτή όμως τη νέα φάση απαιτείται έντονη διαπάλη με την μεταστροφή η οποία ισχυρίζεται ότι οι βιολογικές ταυτότητες θα αποτελούν την βάση των νέων κοινωνικών κινήματων (η οποία τέμνεται με τις νεοφιλελεύθερες απόψεις). Τα κοινωνικά κινήματα (όποια και αν είναι αυτά) και η ταξική θεωρία θα πρέπει να αντικατοπτρίζονται το ένα στο άλλο. Οι αγώνες του εργατικού κινήματος και τα σωματεία δεν θα πρέπει να κάνουν απλές αναφορές στα ζητήματα των δικαιωμάτων, αλλά να τα εντάξουν καθολικά στην λειτουργία τους ώστε η απόσταση που υπάρχει σήμερα ανάμεσα στα κοινωνικά κινήματα και το εργατικό κίνημα να ψαλιδίζεται αποφασιστικά.

Μπορούμε να κατακτήσουμε μια νέα κουλτούρα συζήτησης στην εξωκοινοβουλευτική- επαναστατική αριστερά, όπου θα πάψουν να υπάρχουν τα μεγάλα εγώ και τα μικρά εμείς. Οι επαναστατικές οργανώσεις οφείλουν να σταματήσουν να ορίζουν τον απώτατο ορίζοντα της πολιτικής μάχης στις επιμέρους αντιστάσεις και να καλλιεργήσουν μια συνολικότερη κουλτούρα στράτευσης αλλά και επαναστρατεύσεων. Οφείλουμε συλλογικά να σταματήσουμε την “γενετική μετάλλαξη” του DNA της επαναστατικής αριστεράς όπου οι έννοιες “αλήθεια” και “ψεύδος” δεν έχουν εγγενές νόημα αλλά χρησιμοποιούνται εργαλειακά για την απόδειξη της “λιγότερο λανθασμένης” επιλογής.

Οφείλουμε να ανοίξουμε την συζήτηση για την σύγχρονη κομμουνιστική αριστερά που θα φέρει ξανά την ελπίδα στα μάτια των εργαζομένων, μια ελπίδα που δεν θα βασίζεται στις αυταπάτες του χθες. Οφείλουμε να μιλήσουμε άφοβα για ένα μέλλον που δεν είναι ακόμα πιθανό αλλά είναι όμως εφικτό. Για να βαδίσουμε σε αυτό το εφικτό μέλλον, χρειαζόμαστε την απαραίτητη λογική και πίστη στον κομμουνισμό της εποχής μας με την απαραίτητη δόση φαντασίας που αψηφά και την ίδια τη λογική.

Αναφορές:

- 1. Daniel Bensaïd- Marx for our times**
- 2. Stanley Aronowitz - How Class Works: Power and Social Movement**